

Qazaxıstan Azərbaycanın strateji tərəfdaşı və müttəfiqidir

Azərbaycanın sıx, tarixi əlaqələrə və dərin köklərə malik olduğu türk dövlətlərindən biri Qazaxıstandır. Eyni kökə malik olan bu xalqlar dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən sonra bir-birilə daha da yaxınlaşmışdır.

Bu bir həqiqətdir ki, hər iki xalq dünya mədəniyyəti xəzinəsinə dəyərli töhfələr vermiş, dünyaşöhrətli cahangirlər yetirmişlər. Hər iki ölkənin ərazisində dünya mədəniyyətinin inciləri hesab olunan tarixi və memarlıq abidələri mövcuddur.

Xəzər dənizinin şərqini və qərbinə birləşdirən ümumi cəhət həm də hər iki regionda vaxtilə qədim sivilizasiyaların mövcud olmasıdır. Onların izləri bu gün də milyonlarla turistin və xarici qonaqların gözlərini oxşamaqdadır.

Bu gün dünyanın taxıl anbarlarından biri olan Qazaxıstan, həmçinin taxıl ixracatçılarının ilk onluğuna daxildir, un ixracında isə liderlərdən biridir. Ölkənin şimalında əkin sahələrinin 70 faizini taxıl və texniki bitkilər - buğda, arpa, darı təşkil edir. Ölkənin cənubunda isə çəltik, pambıq, tütün becərilir. Qazaxıstan həm də meyvə və üzüm bağları, bostanları ilə məşhurdur. Kənd təsərrüfatının aparıcı sahələrindən biri də heyvandarlıqdır. Hazırda Qazaxıstan irimiqyaslı "Yeni İpək Yolu" layihəsini həyata keçirir ki, bu da ölkənin qitənin əsas birləşdirici halqası kimi tarixi rolunu canlandıracaq və onu regionun ən böyük işgüzar və tranzit mərkəzinə - Avropa ilə Asiya arasında bir növ körpüyə çevirəcəkdir.

Əsas ixrac malları dağ-mədən sənayesi, yanacaq-energetika, metallurgiya və kimya sənayesi, eləcə də taxıl sənayesi məhsullarıdır. Respublikanın əsas ticarət tərəfdaşları isə Rusiya, Çin, Avropa və MDB ölkələri, o cümlədən də Azərbaycandır. Bir məsələni vurğulamaq lazımdır ki, Qazaxıstan-Azərbaycan əməkdaşlığının potensial imkanları indiki səviyyədə qat-qat böyükdür. Hər iki tərəf bunu yaxşı bilir və bu hədəflərə yetişmək əzmindədirlər.

Demokratik, dünyəvi, hüquqi və sosial dövlət kimi onun ali dəyərləri insan, onun həyatı, hüquq və azadlıqlarıdır. Qazaxıstan dünya okeanına birbaşa çıxışı olmayan ən böyük ölkədir. Ölkə ərazisinin böyük hissəsini səhralar (44%) və yarımsəhralar (14%) təşkil etsə də, onu həmçinin çaylar və göllər diyarı da adlandırmaq olar. Belə ki, ərazisində 8,5 min çay və irili-xırdalı 48 min göl vardır. Ölkənin mineral ehtiyat bazası 5 mindən çox yataqdan ibarətdir. Bu respublika təsdiq olunmuş sink, volfram və barit ehtiyatlarına görə dünyada birinci, gümüş, qurğuşun və xromit üzrə ikinci, mis və flüorit üzrə üçüncü, molibden üzrə dördüncü, qızıl üzrə altıncı yerdədir.

Qazaxıstan həm də mühüm neft və qaz ehtiyatlarına malikdir. Təsdiqlənmiş neft ehtiyatlarına görə dünyada 9-cu yeri tutur. Onlar əsasən qərb bölgələrində cəmləşmişdir. Bundan başqa, respublika kömür ehtiyatlarına görə 8-ci, uran ehtiyatlarına görə isə 2-ci yerdədir. Son illər iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi üçün ölkədə sənaye-innovativ inkişaf proqramı uğurla həyata keçirilir, buna uyğun olaraq köhnə müəssisələr modernləşdirilir və yeni müəssisələr açılır. Ölkənin 20 milyondan çox əhalisinin 70,4 faizini qazaxlar təşkil etsə də, respublikada 130-dan çox etnosun nümayəndəsi yaşayır və onlar dövlət tərəfindən hərtərəfli qayğı ilə əhatə olunmuşlar. Bu cəhətdən rəsmi Astananın multikulturalizm siyasəti digər ölkələrə nümunə ola bilər. Bu cəhət də Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında ümumi oxşarlıqlardan biridir. Qardaş Qazaxıstan Mərkəzi Asiyanın lider dövləti kimi regionda sabitliyin möhkəmlənməsinə mühüm töhfə verir. Ölkə dünya arenasında da böyük uğurlar qazanıb.

Qazaxıstan Avrasiya İqtisadi Birliyinin üzvüdür. Son zamanlar iqtisadiyyatın bütün sahələrində sabit artım, siyasi sabitlik Qazaxıstan cəmiyyətinin çiçəklənməsinin əsasına çevrilib. Qazaxıstan gələcəyə baxan, mədəni ənənələrini qoruyub saxlayan və müasir dinamik dünyada öz nəhəng yaradıcı potensialını uğurla reallaşdıran ölkədir.

SSRİ-nin süqutu və yeni müstəqil dövlətlərin yaranması Azərbaycan və Qazaxıstan arasında münasibətlərdə keyfiyyət-cə yeni mərhələnin başlanğıcı oldu. Hər iki xalqın çoxdan bəri gözlədiyi bir dövr yetişdi. Belə bir şəraitdə 1992-ci il avqustun 30-da Azərbaycan Respublikası ilə Qazaxıstan Respublikası arasında diplomatik əlaqələr quruldu. 1993-cü ilin yanvarında Qazaxıstanın Azərbaycanda,

2004-cü ilin martında isə Azərbaycanın bu ölkədə səfirlikləri fəaliyyətə başladı. Hazırda Azərbaycan ilə Qazaxıstan arasında münasibətlərin hüquqi bazasına çevrilmiş 150-yə yaxın müqavilə, saziş, protokol və müxtəlif sənəd imzalanıb.

2003-cü il mayın 14-də Azərbaycan, Qazaxıstan və Rusiya Xəzər dənizindəki milli sektorlarının sərhədlərini müəyyən edən razılaşma imzalamışlar. Bu razılaşma 3 dövlətin su sərhədlərinin ortaq xətt boyunca müəyyənləşdirilməsini nəzərdə tutur, həmin ölkələrə neft-qaz və mineral resursların öz milli sektorları daxilində istismar etməsinə şərait yaradır.

Bünövrəsi türk dünyasının dünyaşöhrətli liderləri Heydər Əliyev və Nursultan Nazarbayev tərəfindən qoyulan Azərbaycan-Qazaxıstan münasibətləri ötən dövr ərzində daha da möhkəmlənmişdir. Hazırda ikitərəfli münasibətlərə mühüm təkan verən amil Prezident İlham Əliyev ilə Prezident Kasım-Jomart Tokayev arasında mövcud olan möhkəm şəxsi dostluq əlaqələridir. Son illər hər iki dövlət başçısının dəfələrlə etdiyi qarşılıqlı səfərlər bu münasibətləri yüksək səviyyəyə çatdırmışdır.

Hələ 2022-ci ildə Kasım-Jomart Tokayevin Azərbaycana rəsmi səfəri Bakı ilə Astana arasında tərəfdaşlıq üçün müəyyən mənada təkanverici amil oldu. "Azərbaycan Respublikası ilə Qazaxıstan Respublikası arasında strateji münasibətlərin möhkəmləndirilməsi və müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyətinin dərinləşdirilməsi haqqında Bəyannamə"nin qəbulu əməkdaşlığımızın yeni mərhələsinin başlanğıc nöqtəsi oldu. Bu hadisədən sonra qətiyyətlə vurğulamaq olar ki, hazırda Qazaxıstan-Azərbaycan münasibətləri yüksələn xətt üzrə inkişaf edir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2023-cü il noyabrın 2-də Qazaxıstana etdiyi səfər qarşılıqlı münasibətləri daha da canlandırdı. Dövlətimizin başçısı Türk Dövlətləri Təşkilatının "Türk Əsri" çağırışı altında Astanada keçirilən 10-cu yubiley Zirvə görüşündə iştirak etdi. Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev isə ötən il noyabrın 24-də Bakıda keçirilən BMT-nin Mərkəzi Asiya Ölkələrinin İqtisadiyyatları üçün Xüsusi Proqramının - SPECA-nın iştirakçı ölkələrinin dövlət və hökumət başçılarından bir-birinin milli maraqlarını müdafiə edirlər. Siyasi münasibətlərin istisna olmasından digər sahələrində həyata keçirilən əməkdaşlığa da öz müsbət təsirini göstərir.

İki ölkə arasında qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq ticarət-iqtisadi, tranzit-nəqliyyat, enerji, mədəni-humanitar, o cümlədən rəqəmsallaşma, ərzaq təhlükəsizliyi, bərpaolunan enerji mənbələri sahələrini əhatə edir.

44 günlük Vətən müharibəsindən sonra qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq daha geniş vüsət aldı. Qazaxıstan Prezidenti Şuşa şə-

hərinə səfər etdi və orada aparılan quruculuq-bərpa işləri ilə tanış oldu. Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş Füzuli şəhərində Qazaxıstan hökuməti tərəfindən Kurmanqazı adına Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzi inşa edilib. Bu mərkəz xalqlarımızın dostluğunun simvoluna çevrilmişdir. Bu ilin mart ayında Qazaxıstanın dövlət başçısı tərəfindən onun açılışı olmuşdur. Həmçinin Füzuli şəhərində Qazaxıstan şirkətləri tərəfindən müasir xəstəxana binası inşa edilir.

2020-2024-cü illərdə iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsi təxminən 5 dəfə artaraq 529 milyon dollara çatmışdır. Ötən ilin yanvar-iyun aylarında Azərbaycanın Qazaxıstana ixracı 60 milyon 180 min dollar təşkil etmişdir. 2023-cü ilin dekabrından Qazaxıstandan alınmış sifarişlər əsasında Azərbaycan oraya avtomobil üçün əyləc bəndləri ixrac edir. "SOCAR Polymer" MMC-nin istehsal etdiyi polipropilen və polietilen məhsulu Rusiya və Qazaxıstana ixrac olunur. 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında ticarət dövriyyəsinin həcmi 280,6 milyon dollar təşkil edib. Qeyd olunan dövrdə Azərbaycandan Qazaxıstana ixrac 24,5 milyon dollar, Qazaxıstandan Azərbaycana ixrac isə 256,1 milyon dollar təşkil edib. Qarşılıqlı əməkdaşlıq sahəsinə bütün region ölkələri üçün vacib olan bir sıra iqtisadi-ticarət, kommunikasiya layihələri də daxildir. Buraya Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutunun (Orta dəhliz) imkanlarının genişləndirilməsi, Xəzərin dibi ilə fiber-optik rabitə xəttinin və enerji kabelinin çəkilməsi, Azərbaycan vasitəsilə neft və uranın ixracı, Qazaxıstandan Azərbaycan bazarına buğda tədarükünü aid etmək olar. Belə bir əlaqələrin qurulması Asiya və Avropa ölkələri üçün də geniş əməkdaşlıq imkanları açır.

Bu il Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında investisiya fondunun əsası qoyuldu. İlk kapitalın 300 milyon dollar təşkil etməsi nəzərdə tutulur. Bu da bir sıra iqtisadi layihələrin həyata keçirilməsinə ciddi təkan verəcəkdir. Qazaxıstan tərəfi COP29 sammitinin 2024-cü ildə Bakıda keçirilməsini çox müsbət qarşılamışdır. Bütün dünyada olduğu kimi, ölkələrimiz də ekoloji tarazlığın pozulmasının mənfi nəticələrini hiss edirlər. Hər iki tərəf belə bir vahid fikirdədirlər ki, ətraf mühətdə yaranmış böhranlı halları yalnız birgə səylər sayəsində aradan qaldırmaq olar. Qarşıdan gələn COP29 sammiti zamanı Qazaxıstan, Azərbaycan və Özbəkistan "yaşıl enerji"nin Mərkəzi Asiyadan Azərbaycan vasitəsilə Avropaya nəqlinə yönəlmiş yeni mühüm layihəyə rəsmi şəkildə start verəcəklər.

Bu bir reallıqdır ki, Azərbaycan-Qazaxıstan münasibətlərinin son hədəfi güclü strateji və etibarlı müttəfiqlik əlaqələri yaratmaqdan ibarətdir. Bu həm də Türk Dövlətləri Təşkilatının gücləndirilməsinə müsbət təsir göstərəcəkdir. Əminliklə qeyd etmək olar ki, hər iki ölkə rəhbərliyinin ciddi əzmi və qətiyyəti sayəsində yaxın gələcəkdə belə bir zirvəyə çatmaq mümkün olacaqdır.

*Atamoğlan MƏMMƏDLİ
BDU-nun dosenti*